

Van God is de aarde

GroeneKerken bestaat tien jaar. Meer dan driehonderd plaatselijke kerken van allerlei soort en slag sloten zich aan. Ook binnen de oecumene is er aandacht voor duurzaamheid. Dat verbreedert en verbindt, landelijk en lokaal.

Tekst: Kees Posthumus | Beeld: Jorik Algra, Jaap Baas, Wilma Sijbrandij

‘Van God is de aarde en al wat daar leeft’ is de titel van een brochure, uitgebracht door de werkgroep Theologie, Kerk en Duurzaamheid van de Raad van Kerken in Nederland. De titel brengt de lezer in het hart van waar het om draait, wanneer gelovigen zich inzetten voor een duurzame wereld. Twee van die gelovigen zijn Marijke van Duin en Marjolein Tiemens. Beiden zijn actief lid van de werkgroep. Beiden zijn gepokt en gemazeld in de kerkelijke milieubeweging, tot in internationale fora.

Cracks

Tiemens: “Meer dan tien jaar geleden ontstond een voorloper van deze werkgroep, vanuit de gedachte dat duurzaamheid een belangrijk theologisch thema is. In Nederland was daar nog weinig aandacht voor. Onze werkgroep bestaat uit mensen van verschillende kerkgenootschappen, ik ben rooms-katholiek. Ik raakte erbij betrokken via de Oecumenische Vrouwensynode en vanuit mijn studie plantenveredeling. Het is belangrijk dat duurzaamheid ook theologisch wordt doordacht: wat is er in ons geloof dat wij ons inzetten voor een beter milieu? Daar wilde ik als bioloog een bijdrage aan leveren. Inmiddels heb ik mijn eigen bedrijf Groen Geloven, waarin ik onder andere lezingen geeft over geloof en duurzaamheid.”

Van Duin: “Ik raakte in 1995 betrokken bij ‘groene oecumene’, ik ben doopsgezind. Vanuit de Doopsgezinde Broederschap nam ik deel aan de eerste milieuconferentie van Europese kerken, verenigd in de KEK. Dat was direct een voltreffer. Er spraken belangrijke experts op het terrein van klimaatverandering. Ik zag in dat dit het grootste probleem van de komende decennia en van mijn leven zou worden.

In 1998 was ik mede-oprichter van het Europese oecumenisch netwerk van kerken en christenen rond duurzaamheid en klimaatverandering.

Marijke van Duin

Ik verdiepte mij in de problematiek en ging naar vele conferenties in binnen- en buitenland. Onder andere omdat ik vijf talen spreek, werd ik in 2000 uitgenodigd lid te worden van de Wereldraad van Kerken de VN-onderhandelingen volgt.”

Het is duidelijk: *Kerkmagazine* spreekt met twee cracks in de kerkelijke milieubeweging.

Intussen in Tiel

Wat op internationaal niveau wordt bediscussieerd en besloten, krijgt uiteindelijk handen en voeten in plaatselijke parochies en gemeentes. In Tiel zijn Jaap Baas, Cornel Kirpestein en Ed van de Moosdijk actief in de plaatselijke oecumenische werkgroep Groene Kerk. De twee andere leden zijn Sjaan van der Werk en Mieke van den Besselaar. Vijf lokale helden van de groene oecumene.

Baas: “Samen met predikant Leen de Ronde vormde ik rond 2014 een kleine

werkgroep van enthousiastelingen om te kijken hoe we in de kerk duurzaamheid konden bevorderen. Ik gaf een workshop biologisch moestuinieren, we draaiden films, organiseerden lezingen en leeskringen. De groep en het enthousiasme groeiden. In 2017 konden wij het bordje Groene Kerken aan de kerken in Tiel hangen.”

Kirpestein: “Besturen ligt mij goed. In de kerkenraad, als gemeenteraadslid, in onze Kring van verloskundigen. Om onze doelen te behalen is het noodzakelijk dat deze worden gedragen door het kerkbestuur. Een van de leden van onze werkgroep is groene diaken binnen de protestantse kerkenraad. Zelf ben ik al mijn hele leven bezig met milieu en duurzaamheid, dat hoort mij bij.”

Begraafplaats

Van de Moosdijk: “Ik ben pastoraal werker binnen de Suitbertusparochie, met als specialismen catechese en diaconaat. Dat zijn twee zielen in mij: maatschappelijke betrokkenheid en volwassenencatechese.

In 2015 kwam paus Franciscus met zijn openbare brief *Laudato si*. Daarin roept hij alle mensen van goede wil op om met respect om te gaan met de aarde en de armen. Binnen de parochie organiseerde ik daar thema-avonden over.

Om er ook praktisch mee aan de slag te gaan, sloot ik mij aan bij de werkgroep Groene Kerken. Eens per jaar houden wij een oecumenische dienst over een thema, dat past bij Groene Kerken. Er staan dan kramen van allerlei organisaties rond milieu en duurzaamheid.”

Een bijzonder initiatief is de aanleg van een oecumenische stadstuin, op een ongebruikt gedeelte van de

Oecumenische Werkgroep Groene Kerk Tiel. Van links naar rechts: Jaap Baas, Mieke van den Besselaar, Ed van de Moosdijk, Sjaan van der Driest en Cornel van Kirpestein

rooms-katholieke begraafplaats in Tiel. Voorlopig kan vijf jaar van de grond gebruik worden gemaakt om groenten op te verbouwen. De oogst vindt haar weg naar het Inloophuis, ook een oecumenisch initiatief.

Verdieping

Terug naar de werkgroep Theologie, Kerk en Duurzaamheid.

Tiemens: “Wij zijn vooral een denktank. Wij streven ernaar duurzaamheid als thema onder te brengen in de programma’s van de studie theologie. Wij organiseerden studiedagen voor theologen en voorgangers, over de theologische doordenking van duurzaamheid. Welke vragen komen boven, hoe organiseer je het gesprek erover in je geloofsgemeenschap? Andere studiedagen waren vooral gericht op mensen die actief bezig zijn in GroeneKerken. Vaak hangt dit werk aan een klein clubje of een eenling die zich het vuur uit de sloffen loopt. Hoe hou je dat vol, hoe helpt geloof daarbij? Onze ‘grote ei’ was de brochure ‘Van God is de aarde en al wat daar leeft’, een theologische doordenking van het thema duurzaamheid in begrijpelijke taal. Mensen hebben behoefte aan verdieping. Wat maakt dat wij vanuit ons geloof duurzaam willen zijn?”

Wat brengt ons deze verdieping?

Van Duin: “Wij hebben één aarde, door God geschapen. Welk geloof je ook aanhangt, we hebben te maken met die ene aarde. Het verbreedert en verbindt om daar vanuit verschillende

denominaties mee bezig te zijn. Zo maakte ik kennis met verschillende invalshoeken.

De protestantse invalshoek is die van het rentmeesterschap, de aarde dienen en bewaren. De katholieke invalshoek gaat meer uit van de bescherming van het leven. De oosters-orthodoxe invalshoek is weer anders en ook interessant. Die stelt dat we metanoia, bekering nodig hebben om zo priesters van God te worden, deel uitmakend van de schepping.

Bij orthodoxen en katholieken vormen wij mensen een onderdeel van de schepping, bij protestanten staan we er meer boven. Alle drie deze noties zijn voor mij leerzaam en essentieel.”

Tiemens: “Niet alle katholieken denken zo, velen zien de mens nog als een kroon op de schepping. De bescherming van het leven is vaak mensgericht, op onderwerpen als euthanasie en abortus. Een grote doorbraak is de pauselijke encycliek *Laudato si*, over de schepping.”

Van Duin: “Vanuit de Wereldraad waren wij betrokken bij de totstandkoming van deze encycliek, die veel oecumenischer is dan gedacht en belangrijk voor alle christenen en andere gelovigen. De publicatie ervan was met opzet ruim voor de klimaatop in Parijs in 2015. Dat merkten wij, onderhandelaars kwamen naar ons toe en zeiden: ‘Stukken als deze hebben wij nodig, als moreel kompas en houvast!’.”

Tiemens: “Ook naastenliefde is een theologische motief om mij sterk te maken voor duurzaamheid. ▶

Marjolein Tiemens

Plantenruilbeurs in Tiel

Het verkleinen van onze ecologische voetafdruk is geen doel op zich. Het is een vorm van naastenliefde: alles wat ik te veel neem, komt iemand anders te kort. Een duurzaam leven, zo min mogelijk vervuilen, zo min mogelijk verspillen is een vorm van naastenliefde voor huidige en komende generaties. Daarnaast spelen kernwoorden als dankbaarheid, verwondering en verbondenheid een belangrijke rol bij een duurzaam leven. Ik leer van organisaties als A Rocha en Micha, die voorheen buiten mijn gezichtsveld vielen.”

Terug naar Tiel

Jaap Baas maakt er een sport van om zo duurzaam mogelijk te leven, met een moestuin, tanks die regenwater opvangen en energiebesparing. Voor alle leden van de oecumenische werkgroep in Tiel spreekt vanzelf dat ze dit werk vanuit hun geloof doen. Kirpestein: “Mij inspireren de scheppingsverhalen en de verantwoordelijkheid die mensen meekregen om de schepping te bewaren. De klimaatcrisis is ook een armoedevraagstuk, klimaatbeleid gaat ook over rechtvaardigheid.” Van de Moosdijk: “Ik verzet mij tegen de veruiterlijking, de materialisering van ons bestaan. Er is ook een binnenkant. Kijk niet alleen naar wat iets kost of hoeveel prestige dat geeft. Als je er van uitgaat dat wij de aarde in bruikleen hebben, dan kunnen we daar niet onbeperkt over beschikken.

Dit zijn religieuze noties die mij emotioneel raken en motiveren.” Kerkelijke en theologische verschillen tussen kerken spelen in Tiel geen rol. Baas: “Plaatselijk ligt de focus op de praktijk. Dominee De Ronde had al vroeg zijn huis zo aangepast, dat hij van het gas af kon. Hij vertelde erover tijdens een bijeenkomst op het stadhuis. Dat leidde tot bezichtigingen in de pastorie. Onze acties dragen wij breed uit op onze website, in zondagsbrieven, in kerkdiensten. Ik ben ook redacteur van de website, met een pagina voor GroeneKerken.” Kirpestein: “Ook een leuke actie: wij vroegen mensen om in een week binnen de veertigdagentijd geen vlees of vis te gebruiken. Op de website presenteerden wij voorbeeldmaaltijden en recepten. De menu’s staan nog steeds op de website. Er was een prijsvraag, waarvan de winnaar een tegoedbon kreeg om te gaan eten in Buitensporig, het voormalig stationsgebouw waar mensen van zorgboerderij Thedingsweert werken.” Van de Moosdijk: “Wij organiseerden een themaviering rond zonne-energie. In plaats van een preek hield iemand een verhaal over hoe duurzaamheid en zorg voor de schepping hand in hand kunnen gaan. Zo kun je zonnepanelen aanschaffen als je er zelf geen plaats voor hebt en die elders laten plaatsen.”

Kleine stapjes

Kirpestein: “Via onze activiteiten proberen wij te werken aan bewustwording van gemeenteleden en parochianen. Wij zetten het steeds opnieuw op de agenda van de kerkenraad. Dat zorgde ervoor dat er, toen het bestaande contract met een energie-leverancier afliep, een overstap werd gemaakt naar Greenchoice, een duurzame leverancier. De tijd is niet altijd rijp voor wat wij willen. Gelukkig hebben wij een sterke werkgroep. Dit werk is sterk afhankelijk van individuen die de kar willen trekken. Baas: “De nieuwe voorzitter van ons college van kerkrentmeester staat positief tegenover onze initiatieven. Nu onze kerken in Drumpt verbouwd gaat worden, wijs ik op duurzame oplossingen zoals LED-lampen en isolatie. De bereidheid om hier rekening mee te houden groeit. Wij hebben gelukkig ook onze predikanten mee. Een van hen organiseerde boekenkringen over ‘Groene theologie’ van Trees van Montfoort en ‘Ooit aten we dieren’ van Roanne van Voorst.” Van de Moosdijk: “Mensen hebben verschillende motieven om zich in te zetten voor duurzaamheid. Wij doen dit werk vanuit een idealistisch motief. Soms speelt geld een rol. In onze parochie maakte ik de kerkbeheerders attent op gezamenlijke inkoop van groene energie door kerken, bij Greenchoice. Als het voordeel oplevert, maakt zo’n voorstel goede kans.” Wat ook helpt: het delen van kennis en ervaring. De werkgroep kan via platform GroeneKerken

snel deskundigen vinden, die advies kunnen geven over energie, onderhoud, inkoop. Niet elke werkgroep hoeft zelf het groene wiel uit te vinden. Ook vragen van individuele gemeenteleden vinden hun weg naar GroeneKerken.

Lange adem

Werken aan de groene oecumene vraagt lange adem. Van Duin: “In de eerste jaren kwam deze beweging in Nederland moeizaam van de grond. Vanuit het Europese netwerk maakten wij brochures, boeken, liturgisch en theologisch materiaal, maar het sloeg in Nederland niet echt aan. Landen als het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zijn veel verder. De komst van GroeneKerken zette een verandering ten goede in. Mijn grote betrokkenheid bij de kerkelijke milieubeweging heeft een keerzijde. Het is buitengewoon zwaar om jaar in, jaar uit geconfronteerd te worden met het gebrek aan vooruitgang, met name op klimaatgebied. Ik hou het vol dankzij mijn geloof en inspirerende mensen in mijn netwerken.” Ook Cornel Kirpestein erkent de noodzaak van de lange adem. “Onze gemeente heeft te kampen met tekorten, waardoor er weinig mogelijk is. Wij zouden graag zonnepanelen op de kerkdaken zien, maar vinden er geen draagvlak voor. Het helpt niet

Maartenskerk Tiel wordt GroeneKerk

wanneer kerkrentmeester alleen kijken wat er onder de streep staat. Dat geldt niet alleen voor onze werkgroep, het geldt voor heel de kerk. In een periode van overvloed heb je daar geen last van, maar in dat tijdsgewricht verkeren wij niet. Natuurlijk willen kerkrentmeesters meedoen als het financieel voordeel oplevert. Maar je zou toch wensen dat ook de verantwoordelijkheid die wij vanuit ons geloof voor de aarde en onze omgeving hebben meer leeft. Dat is niet mijn ervaring en dat vind ik lastig. Jammer, kerkbeheerders kunnen voor wat betreft duurzaamheid een positieve rol spelen.”

Het is belangrijk om je successen te vieren. Van Duin en Tiemens hebben daar tot slot een goed voorbeeld van. “Binnen het CIO (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken – red.) is er een werkgroep energie, die ook aanbiedingen voor goedkope energie doet. Jaren geleden kreeg ik zo’n aanbieding onder ogen: er stond geen woord in over groene energie! Wij trokken direct aan de bel: leuk, zo’n aanbieding, maar denken jullie ook aan duurzaamheid? Een paar jaar daarna werd de overstap naar groene energie gemaakt.”

Tips voor GroeneKerken

- Zet duurzaamheid steeds opnieuw op de agenda van het bestuur van gemeente en parochie.
- Veranker de aandacht ervoor door bijvoorbeeld een groene diaken.
- Werk aan bewustwording door een scala van toegankelijke, positieve, interactieve activiteiten.
- Laat voortdurend van je horen door te communiceren op website, in zondagsbrieven, een vaste rubriek in het kerkblad.
- Leg de link tussen de beschikbare deskundigheid bij GroeneKerken en kerkbeheerders en individuele gelovigen.
- Vier je successen, dat helpt om het op lange termijn vol te houden.

Oecumenische werkgroep duurzaamheid Tiel: www.protestantsegemeentetiel.nl/werkgroep_groene_kerk
 Werkgroep duurzaamheid

Raad van Kerken in Nederland:
 Groene Kerken Nederland:

www.raadvankerken.nl/thema/duurzaamheid
www.groenekerken.nl

Europees Christelijk Milieunetwerk:

www.ecen.org